

ЕТНОЛИНГВИСТИЧЕН ЕТЮД НА СВАТБЕНИЯ ОБРЕДЕН КОМПЛЕКС НА ЗАРЯНЦИТЕ (КРАТЪК РЕЧНИК)

Семейните обичаи и обреди на българите в Украйна се запазват като система почти до средата на ХХ в. При това някои от тях са запазени във вида им от времето на преселването, без да са претърпели развитие или влияние от заобикалящите ги етнически общности; други са били повлияни от обичаите и обредите на народности от близкото обкръжение. Изучаването на езиковите сведения на народната духовна култура е една от актуалните задачи на съвременното езикознание, най-напред на диалектологията и етнолингвистиката. Тяхното проучване, систематизация и публикуване е една от постоянно стоящите за разрешаване научни задачи.

Сватбените обичаи и обреди на българите-преселници частично са описани в изследванията на Н. С. Державин (Державин 1898, с. 37-62), Вл. Дякович (Дякович 1930), Л. В. Маркова (Маркова 1966), Л.А. Демиденко (Демиденко 1970), Н. Колев (Колев 1994, с. 331-340), В. А. Колесник (Колесник 2006, с. 21-26) и др. Направен е опит за систематизиране на обичаите и обредите, свързани с втория важен цикъл от човешкия живот - сватбата - у българите в Бесарабия и Украйна. Проел еден е процесът на взаимовлияния и взаимопрониквания между обичаите и обредите на българите емигранти и местното население (руси, украинци и молдовани), както и динамиката на измененията на тази система на българското население.

Традиционната сватба в село *Заря* (до 1946 г. - *Камчик*), Саратовски район, Одеска област не е била досега обект на научно изследване. Селото е основано през 1830 г. Според С.Б. Бернщейн говорът на с. *Заря* е от „смесен” тип. В „Атлас българских говоров СССР” с. *Заря* е представено с два типа говори: *смесен балкано-тракийски* и с *силен тракийски елемент* (Атлас 1958, с. 41). Съвременното състояние на този български преселнически говор от *смесен тип* е изследвано от автора на настоящото проучване (Георгиева 2015).

Целта на нашето изследване е да се представи колкото може по-пълно системата и лексиката на сватбените обичаи и обреди, която се използва от българите-преселници, живеещи в с. *Заря*. Въз основа на записаните от нас текстове, спомени на най-възрастните зарянци, се прави опит за реконструкция на сватбените обичаи и обреди в *Заря* от края на ХІХ до края на ХХ век (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).

В миналото основните етапи на сватбените обичаи и обреди у българите от село *Заря (Камчик)* са били три: *годеж, сватба и следсватбен период*. Годажът завършва с окончателното изпълнение на договарянето за материалните условия на сродяването, Сватбата по-скоро утвърждава тържествено и прави общественно достойние това договаряне.

Брачната възраст в *Заря* варира в границите между 17 и 25 години, като по правило ергените се женят няколко години по-възрастни от момите. След двадесет и пет години момата вече е *стара, дръта* и все още, ако е здрава, може да се омъжи, но за вдовец или за *устанал ирген*. За мъжа се смята, че след тридесет години е вече *стар* или *дрът ирген* и след тази възраст може да вземе само вдовица или стара мома.

Както навсякъде сред българите, така и в *Заря*, местата за срещи на младите и начините на общуване са определени от традицията. Младите хора са харесват предимно на *хора и седянки*. Тук те си подават знаци на внимание и, ако възникне взаимна обич, младите започват да говорят за *годеж*.

Инициативата при избора на брачен партньор е изцяло в ръцете на момъка, а поради неговата икономическа несамостоятелност, този избор в голяма степен зависи от мнението на неговите родители и на близките му роднини. Гледа се преди всичко имотното състояние, като се предпочита двете семейства да са приблизително еднакво богати, но също и *родата, поколението, кор 'ена* на момата. За добрата мома се казва, че е от *добър кор 'ен*.

Ако родителите на момата не са съгласни да я дадат, момъкът може да я *уткрамни*. Ако младите са се харесали, дали са си дума да се вземат и момата сама, доброволно отиде в дома на момъка, такава мома наричат *пристанала*.

При брачния избор роля играят и някои традиционни ограничения, познати и на останалите българи. Забранена е женитбата между рроднини до *п 'ату кул 'ану*.

Жителката на село *Заря* Анастасия Янева разказа за своя *годеж* и сватба: [*#За ид 'ен два м 'ехица ду свадбата/ млад 'ее праиша на младата ,, загл 'афка ''(бар 'ез или рокла)// Теа значи/ чи мун 'чету хар 'есалу мумичиту// Обикнув 'ену/ загл 'афката са праиша в нид 'ел 'а в 'ечар//Хъту мумата ни връиша убратну загл 'афката/ тва значи/ чи мой ат да духадат сватовници// Фаф фторн 'ак момкоота старна праиша сватовници//Духадат п 'ет мъжа и млад 'ее// Г'е носат сас с 'еб 'а си бъклица/ на н 'ехи връзан дар на младата/ фартушка/ накичана с чарв'ена кишка и босил'ак// Сватовницити фл 'ават ф къштити/ с 'адат на канакката// Млад 'ее утива ду младата// Баишата пита т'ева хора: ,,Зако додахти? ''// Пак т'е му удгувар'ат: '' Ми додахми*

*сас млад ее и тон шчас жа кажи зако // И питат млад ее: „Хар есваи ли тва мумичи? ”// Млад 'ее
 удгубар 'а: „Да ни б 'ах га хар 'есвал/ н 'амаши да ва дувида ”// Баитата пита мумичиту/ дали
 хар'есва тва мун'че: „Ами ти жалайи ли тва мун'че? ”// Младата са кипри/ га хи срам/ но казва:
 "Да"// И тугава на мумичиту майка хи изнаса **Куприн 'ан пишкир** и дар'ава **гудиника**// Н'егух брат
 зима **дара** ут бѣклицата и дар 'ава гудиницата// Тѣй прайат **гуд 'еж**// Гату гудиника изл 'ава/
 н'егуйти другари уж'е гу чакат ду вартата// Т'е гу грабват на рац'е и криштѣт: „Хее-паа!"//
 Криштѣт тѣй силну/ коту сичкити ф с'елу да чуйат/ чи стана **гуд 'еж**// Другарити носат гудиника
 на рац 'е чак ду т 'ах// Дома гудиника хим дава магарич/ пудар магарича другарити си утиват//
 Тугава гудиника збира н 'егувата рода и т'е синкити утиват при младата// Носат сас с'еб'а си
кравай/ милина/ кукошка и н 'акаква манца// Са збират дв 'ети руднини и с 'адат на сухрата//
 Мом 'анта майка дар'ава синкити **сватуи**/ на маж'ети дава **рубашки**/ на жинити **рокли** или
фартушки// Пудар дар 'афката сичкити празнуват станал 'ее **гуд 'еж**// Гуштават са ду сабахл
 'ан// Млад 'ее дувида сас с 'еби си и музика// Гул 'айат ду здра// Сабахл 'ан хораата си искарот
 кравити/ пак гуд 'ежарити ѝедвам си утиват#] (Георгиева 2005- 2006, с. 138-141).*

В случая на А. Янева, годежът станал бързо, защото и двата рода искали да се засватят. Но не винаги годежът е бил договарян толкова бързо. Това е сложен процес, който понякога продължава със седмици. При преговори дори и за дребни сделки често не се стига до съгласие изведнѣж, понеже договарянето за женитбата на двама млади засяга интересите на две семейства: отглеждането им е свързано с много грижи и разноски, а вече пораснали, те са и ценни работници в домовете на родителите си. В процеса на годежа има разузнаване, получаване на съгласие, спазаряване, размяна на подаръци. При всички годежни действия по традиция са установени известни форми и церемонии, някои от които са по-строга спазвани. Най-строга е традицията при първото посещение на момковите пратеници, наричани *сватдвници* (много рядко - *зглѣдници*), в дома на момата. Те отиват обикновено вечерно време, по тъмно. Посещението е тайно, за него не се съобщава на далечни роднини или съседи, защото не е известно как може да завърши разузнаването и предложението. В случай на отказ би пострадало честолюбие на семейството на момъка. И за девойката не винаги е удобно разгласяването на сватлъка. При пристигането на сватовниците те се представят като търговци: „*При вас тавара, а пак при нас купѣца*” - има се предвид, че купецът си е намерил подходяща стока. Доброто разположение на момините родители най-често се

отгатва по изразите им: „*Да си пумислим*” или „*Да пупйтами и нѣя*” като по традиция отлагат поне веднѣж. Съгласяването от първия път обикновено се избягва. Така и евентуалният отказ не е груб. В този случай се зачита достойнството на посетителите: „*Зачели сви нас кату додахти, за куйету ви благодарим, ама мумата ни ошти малка*”. Измислят се и други благовидни предлози, като например: „*Н’ама ошти придану*”. При съгласие сватовниците черпят домашните. След годежа момъкът и момата са вече *гудиници*.

А.Янева продължи разказа си: [#*В първата нид’ел’а/ пудар гуд’ежа/млад’ев си збира дружкити и утиват за младата// Гудиницата тожи си вика падрушкити// Гату сичкити са збирѣт/ хим слагат манци на сухрата/ т’е йидѣт/ пийат/ си приказват/ киди два часа дин’а сичкити утиват на гул’амуту хуро// „Д’ету Димитроту там ша й хурото!”- казваха ран’ши в Камчик/ штоту най-хубуу свир’аши Димитар и най-хубавити хура ставаха при н’егу// На хуроту гудиницата уб’азат’алну тр’аба да цалуни рака на рддата на гудиника// Сас тва/ т’а пуказва свойту уваженийе ду свойта будушч’ата руднина// Пудир тва гудиницити си утиват// И сига/ ката в’ечар/ ду свадбата/ гудиника ходи ф’къшитата на гудит/цата/ д’ету гу встричават и гушитават//Пудар коту вр’еми/ двата рода са збират на „удумвани” и ришават/ куйа нид’ел’а жа прайат свадба/ кви даруй ша си дар’ават#] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).*

Сватбата започва с „*калѣсването*” на гостите много преди вземането на годеницата от родителите ѝ. Това извършват *калѣсари*, обикновено деверѣт от страна на годеника и девойки от страна на годеницата. *Калесарите*, накичени по раменете с кърпи, ходят с бѣклици в ръце из селото и канят роднини и близки: [#*Свадбата са начева с „ кал’есван’е ” на гостити// Кал’есват кал’есари - д’ев’ера/ ут страна на гуд’еника и мумичи/ ут старна на гуд’еницата// Кал’есарити/ накичани пу рам’ената с кърпи/ с бѣклица в раце/ ходат ис с’елу и канат руднинити и блиски с: „Приглашавами ва на свадба!” #] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).*

В петѣк се правят *засѣфки*, за да се закваси бракѣт. Яна Тодорова разказа как са се правели „*засефките*” [#*Сватбата са нач’ава в п’етак// В’еч’ар у гуд’еника и гуд’еницата са прайат зас’ефки// Зим ат са три сита и три нуцуви/ са тургат ино удгор’а на другу/ нуштува на нуштува/ ситу на ситу/ в най-горнуту ситу тургат брашно и имиши/ пр’аники/ канф’ети/ ор’уви/ пуска са фѣтр’а и прѣст’ан// Сичку тва гу с’ейат приз три сита/ уте’ават в три нуштуви// Гату дойди р’ед на пусл’едната нуштува/ дицата са фѣргат при н’ейа и збират имиша// Гату збирѣт имиша/ т’е са*

цапат и в 'ес 'алу са см 'ейат// Ут тва брашно прайат квас у йерг 'ен 'а#] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).

За обредните действия в събота ми разказа Вера Златова: [#Ф събута сабахл 'ан и у мунч 'ету и у мумичиту са збира молод 'еш// Т'е ут 'уагп на клайанца/ да ч 'упат вин 'ен кривой// Зимат сас с 'еб 'а си кравай/ сирини и бъклица с вину// Гату стигнат ду клайанца/ гу обкръжават// Пр 'аму над н 'его чупат кравайа и гу пуливат с вину// Хъту има наблизу чуз чул 'ак т 'е гу гуштават// На утивани ду клайанца и връшитан 'е и 'ейат п 'асна „Мурмал 'е драгомал 'е ” Тъй п 'ейат чак ду дора// Варвът ну ч 'етири/ фанати и упл 'етини за ръце/ д 'евойки// Четири утпр 'еш и четири усат// Иднити п 'ейат/ пак другити утп 'ават// Мумичаата/ут старна на гудиника/утиват да са раскатъват// А пак мумичаата/ ут старна на гудиницата/ утиват ф къитата на млад 'ее/ при будушч 'ата свикърва и казват: ”Како Марийо/ дайти на ваиша булка малку лап и сирини/ чи у т 'ах ни йи дават да йид 'е/ и ино иц 'е/ да си умий главата ”// Будушч 'ата свикърва им удгувар 'а: ”Мумичита/ на ви куликр 'ем/ чарвилу/ нашиа булка да бъди най- красива ут сичкити”// Мумич 'аата са връшитат при младата и тожи утиват да са раскатъват// Пудар раскатъван 'ту/ момкоота старна утива у т 'ах/ пак ж 'енцката/ вмомини#] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).

В събота в дома на момата се извършва разчесването и заплитането на косите на невестата, а в момковата къгца се извършва обредът бръснене на младоженеца. За тези обреди споменава А на Ганева: [#Ф събута в'еч'ер/ на н'ев'естата хи мийат главата// Пу вр 'еми на мийин 'ту/ падрушкити на младата п 'ейат п 'асна. Находи ли са/ наноси ли са ... (име на невестата) // С'е пуд тава п 'асна майката заплита кусити на н 'ев 'естата// Пу тва вр 'еми/ в момкоота старна са прувиди убичай бръсн 'ен 'е на младож 'ен 'еца// И тук п 'ейат с 'е таа п 'асна// Гату бръснат свир 'а музика// Пудар тва/ут мъшката старна утиват в ж 'енцката накулку пари// Т'е носат квас/ др 'ехи/ кравай/ кукошка и милина в ид 'ен въз 'ал/ и имиш в друк въз 'ал// Мъж 'ети носат др 'ехити/ и в ино видро вину/ дв'а поллитри ракийа/ и ид 'ен шкалик „буцик'7/ На бъклицата тургат ч 'арв 'ена китка с бусил 'ек и кръпа в дар// Збират са у момини и гул 'айат ду дванайси ч 'аса нушч 'а#] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).

Системата на обредните лица в сватбата включва като главни действащи лица *булката* и *младуженика*. Почетна е ролята на *кръсника* (*кума*) и *кръсницата* (*кумата*) - семейната двойка, кръщавала младоженеца. Близки на *кръсника*, които съгцо гце участват в сватбата и ще стоят близо до него, носят названието *подкуми*. *Дев 'ер* става по-малкият брат на младоженеца или момче от неговия род. *Зълва* (*съгца зълва*) става

съответно сестрата на младоженеца или друга родственица. През последните години активни обредни лица, изпълняващи функцията на кумовете, са *свидетел* - от страна на момчето (негов близък приятел) и *свидетелница* - от страна на момичето (нейна близка приятелка).

В неделя сутринта започва съгцинската сватба. Разказва Дона Янева: [#В нид 'ел 'а сабахл 'ан/ най-блиск 'ее ут млад 'ее утива да зима кумуйти и подкумити/ кому т 'е да **прайат булка та**// Гату прайат булката/ свир 'а жали а музика// Пудар тва/ ут 'уарн ф ч 'еркоота// Там са ср 'аикат младуж 'енцити// Т'е са **винчават**// Пудар винчафката/ синкити си ут 'уарн// Гостити на млад 'ее утиват в **мъшката старна**/ пак гостити на младата/ в **ж'енцката старна**// С'етн 'а/ пудар н'акулку часа/ ут мъшката старна най-блискити ч 'етирима мъжа/ **утиват за кумуйти**// Сас с 'еб 'а си т 'е носат кукошка/ кравай/ милина/ ина кръпа имиш/ поллитра шкалик и шиши 'е вину// Пу тва вр 'еми/ ошти други ч 'етири ч 'ул 'ака/ утиват в момини// Гату са връшат с кумъ/ той ни фл 'ава сразу в дора/ сначала утиват и **дукароот булката**// За булка утиват с каруци и музика// Сичкити свадбари утиват с имиш и вину// Гату доят ф момини/ млад'ее застъва ср'ешпу вартата// **Майка/па** на булката изл'ава и **дар'ава** младуж 'ен 'еца/ пак той дар 'ава н 'ейа// Пу тва вр 'еми/ сичкити свадбари са ч 'ерпат// Пак падрушкити **крият** булката// Ж'ениха тр'аба да **купи** своята жина/ ут н'ехнити падрушки// Т'е называват свояа цена и мажъ тр'абоо да плати// С'етн 'а пускат младата при мажъ хи// Гату т 'е са ср 'аикат/ то тр 'аба да са **настъпат ну краката**// Хъту йерг 'ен 'а настъпи булката/ значит той ша бѣди глави 'ее в симйата/ а пак хъту булката/ значит т 'а ша глав 'енствоо// С 'ети 'а булката **фърга хабалка**// И хораата начинават да гул 'айат// Младити гул 'айат башка ут старити//

Киди ч 'етири часа/ **извидат булката**// Т'а са пруштава с родитил 'ти си/хим са пуклан 'а/ цалува хим рака// Свир 'а тѣжна музика// Баитата **извида** булката с **цв 'ети**// Кумата зима младата и три път 'а играят хуро// Пудар хуроту гостити начинават да дар 'ават булката (н 'ехнити гости)// Свир 'а музика// Пудар дар 'аван 'ту/ кумата с младити са качиват ф каруцата и сичката свадба са **раскатъва ну с'елуту**// Д'ету ср 'ешнат хора/ там сл 'ават и са ч 'ерпат// Гату доят ду кумув 'ее дор/ там сл 'ават сичкити и играят хуро/ пак кумуйти си фл 'ават в дора// Кумъ изл 'ава/ изнаса ино видро вину и ч 'ерпи сичката свадба// Музиката свир 'а// Пу тва вр 'еми/ кумата си збира **въвил 'ти**// Фав вълн 'ан мисал кумата слага кравай/ милина/ кукошка// Башка/ в нова б 'ала кръпа/ слага нова ч 'ешка и паничка// В ч 'ешката насипоо м 'ет и турга лажичка// Т'ее двата въз 'ала/ кумата ги зима сас с 'еб 'а си//

Свадбата утива в мажъ// Св'екара и свикървата ср'ашкат младити// Т'е ел 'ават ут каруцата и вравът пу пуслана ч 'ерга// Ду вартата св 'екара и свикървата дар 'ават булката/ га благославл 'ават/ хи дават кун 'а/ л 'ап и сол// Тугава ввидат младити ф къшитата// Кумата фл 'ава при т 'ах/ зима в 'енчал 'нити св 'еити/ ги запал 'ео и ги дава на младити/ им збира главити и ут бъклицата налива малку вину враз главити им// С'етн 'а гаси св 'еитити/ ги дава на кумцити и ут уа на трап 'еза// Свадбата гул 'ай//

Ф полнуш/ кумата утива при младити/ носи кръпа с кравай и гу дава на кумицата// На кум 'еца раскупчава ракавити и пазвата и казва: "Айга ви давам **прошка**"// Тва значи/ чи кумата хим дава прошка// Киди два ч 'аса приз нушта/ свикървата прашта двома души ближна рода в мом 'анта старна с **радуст:а**// Там уж 'е давно чакат// Двамата свата фл 'ават с **два бук'ета китки**// Мом 'анта майка ги ср'ашка с **шкалик**/ връзан с **чаре'ена катка** и с **пръст'ан**: "Многу здрави на младата!"// Ракийата тр'аба да бѣди **чаре'ена**// И сватуйти казват на майката: "Многу здрави ут дочката!"// Майката ги дар'ава с **хал'ани рубаишки**// Сватуйти фл 'ават/ **пуливат с чаре'ена ракийа и кичат с китки**/ тва ъе **радусттѣ**// Свадбарити пупразнуват ошти малку и си утиват#] (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).

Следсватбените обичаи в с. Заря включват следните обредни комплекса: в понеделник - поливане на свекар и свекърва, катание на баба и д 'адо, развал 'ани на булката, убишаван 'е; във вторник - збирание на кукошкити; в сряда — гоните на мухи ти.

Разказва Мина Мити тел: [#Ф пунд'ел'н'ак/ младити стават ф ш'ес ч'аса сабахл 'ан// **Булката мит 'е дора**// Киди планн 'а са сбира ближната рода// Булката **пулива** на св 'екара и свикървата/ и ги **дар 'ава**// На св 'екара душ 'ек/ възглафка/ цурапи/ риза// На свикървата нашита риза/ цурапи/ фартушка/ кръпа// На устал 'нота блиска рода дар'ава рубаишки/ рокли// С'етн'а **катайат бабата и д'адуту**// Ги кичат с цв 'етита/ ги мажат сас сажди/ с чарвилу// Двама-трима мъжса бутат каручката// Пудар катайин 'ту убръшитат каручката и бабата с д 'адуту падат на зим 'ата// С'етн 'а сичкити идѣт **п'екану прас'енци**// Катайат бабата и д 'адуту и при булката ф къшити// Пудар планн 'а **развал 'аха булката**// Булката га од 'аха в хармана и га тургаха да застаніи ду плодов фидана /коту т 'а да има дица// Кумата свал 'а ут главата на булката фатата и га фѣрга на най-високуту тончи// Булката скача скача и ни мой да стигни фатата тва значи чи т 'а стана жина// Кумата чеши кусата на кумицата и и пудар 'ава грибишок /моди и кръпа// Вичарѣ ут мъшката старна

*испрашват мъжуй в бѣви 'ее дом на мумата сас н 'екану прас 'енци/ имиш/ кукошка/ видро с вину и милина// Тук свадбата тожи са прудалжава// На младата баиша и казва: „Ас н 'амам ошти сичкити свадбари// Врѣйти/ извикайти ги на **прас'е**”// И н 'акуй ут 'уа да вика хораата/ д 'ету ошти ни додаха// Прас 'ету гу слагат на сухрата и пуднашат топлу вину// Са нач 'ева **убишаван 'ту**// Кой коту ж 'елайе/ такова и убишава на младити// Пудар убишаван 'ту свадбата ошти малку гул 'ай и ну малку са прѣска// Фаф фторн 'ак **збират кукошкити**// Пудар планн 'а са збират 5-6 мъжа и ходат ну дворну да зимат убишанити кукошки и вичарѣ ут збранити кукошки готват вичер 'а// Пак фаф ср 'ада киди вечар духадат най- блискити **да гонат мухити**/ тѣй са шигуват и наричат прибиран 'ту и чист 'ан 'ту на кашт 'ата // Прайат пар 'адук и ф дора//Пудар рабутата ги хранат с борчЩ (Георгиева 2005-2006, с. 138-141).*

Най-често една седмица по-късно родителите и близките на булката биват поканени у свекѣра и по този начин става размяна на традиционните гостувания между сватосалите се родове.

Подробното изложение на сватбените обичаи и обреди на населението от с. Заря, Саратовски р-он, Одеска област битували от края на XIX до около средата на XX в., представя тази обредност като регионален вариант с изключително разнообразие и богатство. То бе показано (доколкото е възможно) във всички етапи и компоненти на обредността. Познаването на този вариант има съществено значение за цялостното изследване на традиционната народна духовна култура и в регионален, и в общобългарски план.

Пронесите на изменение в сватбената обредност в с.Заря следват обгция ход и закономерностите, характерни за българската традиционна култура. След 70-те г. на XX в. целостта на системата е вече невъзвратно нарушена и традиционната обредност (с някои изключения) продължава да функционира в твърде редуциран вид. Основната част от нейното съдържание се запазва в живата памет на възрастното население.

Промените, които настъпват в обичаите, са от различен порядък и засягат по различен начин отделните компоненти на обредността. Семейните обичаи като цяло показват обща тенденция към стесняване на времето за изпълнението им и едновременно с това - към опростяване на редица обредни комплекси. Сватбените обичаи рязко ограничават своя времеви обхват, а следсватбеният цикъл много често изобщо отпада. В рамките на подсистемата на семейните обичаи най-рано и най-радикално се променя сватбата. Така, напр, младите имат вече по-голяма независимост

в избора си на бранен партньор; обредите около приготвянето на косата на булката и и бръсненето на младоженеца е вече спомен; писаните покани заменят традиционното канене за сватба и т. н. Промените засягат по-голямата част от елементите и страните на сватбения обред.

Системният характер на сватбата е вече само пъстра смесица от традиционни обредни действия и иновации, стари и нови вярвания и много спомени, живи в съзнанието на по-възрастните поколения.

Библиография

Атлас на българските говори 1958: Атлас болгарских говоров в СССР.

Вступительные статьи и комментарии к картам. Под ред. С. Б. Бернштейна. Москва, 1958.

Георгиева 2005-2006: Георгиева, С. I. Основні риси болгарської переселенської говірки с. Зоря: тексти. - В: Одеська болгаристика. Вип. 3-4. Одеса, 2005-2006.

Георгиева 2015: Георгиева, С. I. Болгарська переселенська говірка села Зоря (Камчик), Україна. Ідіолекти. Словник: монографія / С. I. Георгиева // Българските говори в Украйна. - Том VII. - Одеса: Друк, 2015. - 288 с.

Демиденко 1970: Демиденко, Л. А. Культура и быт болгарского населения в УССР. Киев, 1970.

Державин 1898: Державин, Н. Очерки быта южно-русских болгарь. - В: Этнографическое обозрение. № 3. Москва, 1898.

Дякович 1930: Дякович, Вл. Българска Бесарабия. София, 1930.

Колев 1994: Колев, Н. Сватбени обичаи и обреди у българите в Бесарабия и Южна русия. - В: Българите в скверното Причерноморие. Т. 3. В-Търново, 1994.

Колесник 2006: Колесник, В. А. Диагностирующие черты болгарской свадебной терминосистемы. - В: Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Збірник наукових праць. Вип. 21. Ізмаїл, 2006.

Маркова 1966: Маркова, Л. В. Некоторые тенденции в развитии культуры быта болгар юго-западных районов СССР. Москва, 1966.

Кратък речник на сватбенага лексика на зарянците

* **Благословение** с., од. (< рос. благословение) 'обряд благословення младих' [Гату извидат младити радитил 'ти им дават благослов 'енийе] - благословия

***бракосочетание**, с., од. 'одруження' [Сабахл'ан младити утиват в загса на бракосоч 'етанийе] - бракосъчетание

***Винчание**, с., ед. 'винчаня' [Пудар загса младити утиват да са винч'ават] - венчавка

***въкуп** ед. (< рус. выкуп) 'обумовлена весільним договором плата за молоду з боку нареченого' [Гр 'абоо да дът въкуп за булката] - откуп

Гудеж од. 'обрядове закріплення остаточної згоди на шлюб і публічне оголошення цієї події' [За идеи месииц пет гудежа] - годеж

Дава заглявка дієсл. сп. 'дії дівчини в разі згоди на одруження' [Младити си дават загл 'афка]

дават магарич дієсл. сп. 'дії батьків дівчини в разі згоди на шлюб' [Гату са дугаварът де 'ети старий си дават магарич]

Зимат въкуп дієсл. сп. 'виконувати обряд весільного викупу' [У/л ж'ениха зимат въкуп за н 'ев 'естата] - вземам откуп

Иргинувам дієсл. 'період парубкування' [Пудар школта мунч 'ета начинават да иргинуват] - ергенувам

Мумувам дієсл. 'період дівування' [Мни муми мумуват н'е дългу други са задържат] - момувам

Ни му дава заглявка дієсл. сп. 'дії дівчини в разі, якщо їй не подобається хлопець' [Хъту мунч 'ету ни и са нрави т 'а ни му дава загл 'афка]

Оглядница одн. 'обряд знайомства батьків молодого (молодої) з житлом і господарством своїх майбутніх сватів' [Духадат сватуйти наугл'едница] - оглеждане

Праитат сватовници дієсл. сп. 'остаточна згода дівчини на одруження' [Гату мунч 'ету си хар 'еса н 'акуй мума тугава праитат сватовници]

***Росписъ** ж. одн. (< рос. роспись) 'громадянський шлюбний обряд' [Сабахл 'ан младити и малад 'ежа гостити утиват на роспис ' пак с 'етн 'а утиват ф ч 'еркоота] - регистрація

Сидянка, -и, ж. 'місто, де розважалася неодружена молодь' [На сид'анката младити си хуртуваха и рабут 'аха къшна рабута] - сядянка

*Уговор ч., од. (< рос. уговор) 'обряд домовлення батьків наречених про майбутнє весілля [Пирит свадбата радитилъти са збират на уговор и ршиават сич 'кити ваприси] - уговорка

Баба, -и, ж. 'особа, що вимітає піч перед випіканням короваю' [Бабата гриб'е собата да пич 'ът л 'аба] - баба

баца, -и, ч. 'батько, вибирає наречену женихові' [Бацата и майката тръсат на синь си булка] - баща

балгурджийка, -и, ж. 'жінки, що виготовляють весільні страви' [На свадба канат п 'ет-иш 'ес балгурційки]

брат, -уй, ч. 'брата запрошують для виконання обряду сватання' [Бату са сватат пригласават брата систрата и сватовницити] - брат

булка, -и, ж. 'наречена під час весілля' [Сабахл'ан прайат булката] -булка

Гудиник, -и, ч. 'назва парубка періоду сватання' [Гату мунч 'ету згуд 'ену тугава му думат гудиник] - годеник

гудиница, -и, ж. 'назва дівчини періоду сватання' [Згуденуту мумичи са назъвава гудиница] -годеница

Девяр, -и, ч. 'сукупність неодружених учасників весілля, парубків' [Весели девири весела свадба] - девер

дрът ирген імен. сл. 'жити неодруженим, вести парубоцьке життя' [Пудар трийси гудини мажъ уж 'е дрът ирг 'ен] -дърт ерген

Жиних, -и, ч. 'наречений' [Каждий мума иска да си нам'ери дубър жиних] - жених

Зълва, -и, ж. 'сукупність неодружених учасників весілля, дівчат' [Зълва мойат да з 'емат и малку мумичинци] - зълва

Ирген, -и, ч. 'молода неодружена людина, парубок' [П'етар хубаф ирг 'ен за ж 'енини] - ерген

ирген за женини імен. сл. 'парубок, що досяг шлюбного віку і збирається женитися' [П'етар хубаф ирг 'ен за ж 'енини]

Кръсник, -уй, ч. 'хрещений батько' [Кръсника драци мумичинциту/ а пак кръсніцата мунч 'енциту] - крстьник

кръсница, -и, ж. 'хрещена мати' [Кръсніцата дар'ава майката и дит'ету] - крстьница

Либовник, -и, ч. 'парубок, стосовно того, з ким має одружуватися' [*К'еро кой тийлибовника*]

либовница, -и, ж. 'дівчина, стосовно того, з ким має одружуватися' [*Либовницата на Павл 'у многу красива*]

Майка, -и, ж. 'мати вибирає наречену женихові' [*Баштата и майката тръсат на синь си булка*] - майка

младуженяк, -и, ч. 'наречений під час весілля' [*Младуж'ен 'ака носи булката на рац 'е*] - младоженец

мума, -и, ж. 'дівчина, що досягла шлюбного віку' [*Бату ставаи мума та пускат на сиданки*] - мома

мума с чииз імен. сл. 'дівчина з приданим до того часу, як до неї сватаються' [*За бугата мума думат мума с чииз*]

Нивеста, -и, ж. 'наречена' [*Кат 'а б'еши красива нив'еста*] - невяста **Свекар**, -и, ч. 'перерізає хліб, принесений старостами на сватання' [*Свекара режи идеи самун лап и казва къкту са удраза лаба и ни мой да гу турниш нахат тъй и ни мойш да са върниш нахат*] - свекър

свадбари мн. 'святкування сватання одруженими учасниками весілля' [*Надодаха пъл 'ан дор свадбари*] - сватбар

сватовница, -и, ж. 'жінка, яку запрошують для виконання обряду сватання' [*Бату са сватат пригласяват брата систрата и сватовницити*] - сватовница

систра, -и, ж. 'сестру запрошують для виконання обряду сватання' [*Бату са сватат пригласяват брата систрата и сватовницити*] - сестра

сьща зълва імен. сл. 'дівчинка, родичка молодого, що виконує обряд тримання свічки на весіллі' [*З 'еха мойта доч 'ка за съшта зълва*] - сьща зълва

Хатарлийка, -и, ж. 'заміжня жінка з боку молодого, що добре знає весільні звичаї і порядкує на весіллі' [*Хатарлийка тва стара жина д'ету хубуу помни абъч'айти и кирува свадбата*]

Байряк, -и, ч. 'весільне деревце' [*Байр 'ака гу украшаваха сас каравайчита, ч 'аре 'єни хабалки и ориви*] - байрак

буцик, -и, ч. 'образна назва горілки, яку виставляють старости на знак успішного завершення справи' [*Кту магарич дунават имиш и буцик*]

бъклица сас вину імен. сл. 'посуд для обряду запрошення гостей на весілля' [*Кал 'есват с бъклица с ч 'аре 'єну вину*] - бъклица

Винчялна бяла рокла імен. сл. ‘весільне вбрання молодої’ [*На млада та купуват красива винч ’ална б ’сіла рокла*]

винчялян кастюм с бяла рубашка імен. сл. ‘весільне вбрання молодого’ [*Млад ’ее гуублич ’ат с ч ’ер ’ан винч ’ал ’ан каст ’ум и с б ’ала рубашка*]

видро, -а, с. (< укр. відро) ‘відро, яке розбивають на знак цнотливості молодої’ [*В дванайси ч ’аса нушит ’а свадбарити са збират на улцата ду кьштата дету варви свадбата и чепат видроту*] - кофа

Гудинишка рокла імен. сл. ‘річч, яку дарує дівчині парубок на знак своєї згоди на одруження’ [*Гудиника дар ’ава на млада та гудинишка рокла*]

гудинишки кравай імен. сл. ‘назва хліба, який несуть старостина сватання’ [*Гудинишкийіа кравай гу украшават с разни узори*]

гудинишки пишкири імен. сл. ‘рушники, якими дівчина перев’язує старостів жениха на знак своєї згоди на одруження’ [*Гудинишкити пишкири ги прай самата мума*]

Др’вяна лупата імен. сл. ‘лопата, якою висаджують у піч весільний коровай’ [*На шарока др’в ’ана лупата тургат тавити и ги мушкат ф собата*]

Житу, с., од. ‘зерно, яким мати молодого обсипає весільний поїзд перед від’їздом за молодою’ [*Бату мьшката старна са збира да утвива за млада та майката на млад ’е: пусипо: машинити и пьт ’а сас житу*] - жито

Имиш од. ‘ритуальна страва, якою пригощають дівчат батьки молодого’ [*Имиш тва хабалки, ор ’уви, пр ’аники, канф ’ети и др. йедини*] -

***Кавер, ч., од.** (< рос. ковер) ‘виріб, яким застилають лаву для молодих’ [*Младити сидып ф сирдата пу ц ’ентра на кав ’ер*] - килим

***каравай, -и, ч.** (< рос. каравай) ‘хліб для обміну між сім’ями наречених’ [*С каравай са ер ’ашкат сватуйти*] - кравай

***карона, -и, ж.** (< рос. корона) ‘вінець, який тримають над головами молодих під час вінчання в церкві’ [*Кумуйти драцьт каронити над главити на младити*] - венец кукошка, -и, ж. ‘ритуальна страва обряду святкування сватання неодруженими учасниками весілля’ [*Вар ’сна кукошка тр ’абоо да им а на гуд ’ежа*] - кокошка

Манджа, -и, ж. ‘ритуальна страва, якою пригощають парубків батьки молодої’ [*На свадбата готват разни манци*] - манджа

***материя** ж. одн. (< рос. материя) ‘рідкоткане полотно, яким махають над молодими під час обряду покривання’ [*Бату са начева пукриваниту два мумичита зимат материйата и начинават на махат прид младити*] - плат

милина, -и, ж. 'ритуальна страва обряду святкування сватання неodrуженими учасниками весілля' [*На гуд 'ежа сараздава милина*] - баница

Нуштува, -и, ж. 'ночви, у яких вчиняють тісто на весільний коровай' [*Тату са прайат зас 'ефки то зимат три нуштуви и три сита*] - ношви

Огян ч., одн. 1. 'вогнище, яке розпалюють біля двору молодого / молодої під час пародійного весілля' [*Ф пундєлн 'ак са нач 'ева свадбата на бабата и на д 'адуту и палат ог 'ана*]; 2. 'вогнище, яке учасники весілля розпалюють у разі цнотливості молодої і плигають через нього' [*Гату духадат срадусть тугава начинават да палат ог 'ан и да ч 'упат видроту*] - огьн

Пишкир, -и, ч. 'річ, яку дарує дівчина парубкові на знак своєї згоди на одруження' [*Момата дар 'ава на мунч 'ету пишкир*] - пешкир

Ражен, -и, ч. 'кочерга, якою вигрибають піч перед випіканням короваю' [*С ражен грибьт собата*] -ржен

**Фата* ж., од. (< рос. фата) 'сучасний головний убір молодої - невеликий вінок із білих квітів, до якого приєднане тонке прозоре покривало' [*Раниши прайаха фатата да бьди дьлга пак сч 'ас койту кькту жилай*] - було

Чарвена ракия, ж., ім. сл. 'червона горілка, якою пригощають батьків молодої на знак цнотливості дочки' [*Ф нид'ел'а сабахл'ан духадат ут момкуй с радусть тва ч 'аре 'єна ракийа*] - червена ракия

чииз, од. 'придане нареченої у вигляді одягу, білизни, предметів домашнього вжитку' [*Побугатити хора дават по-скьп чииз пак по-б 'еднити по-йефт 'ан*] - чеиз

Хуртувани 'проводити час з дівчиною в період вікової зрілості до одруження' [*На сиданкити иргината и мумити си хуртуваха*] - говорене